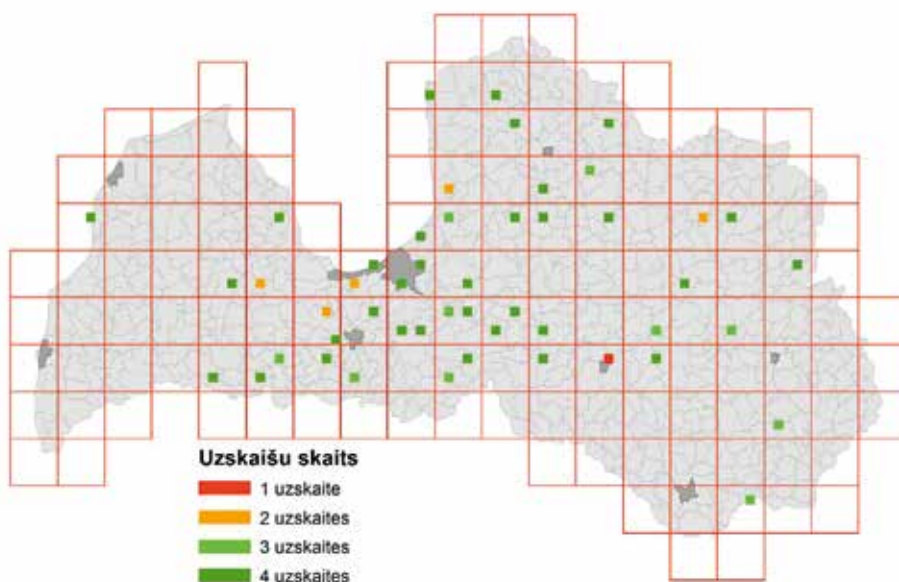

Parasto putnu skaita pārmaiņas 2005–2020: dilstošo sugu skaits turpina pieaugt

AINĀRS AUNIŅŠ,
ainars.aunins@lu.lv

Klimata un zemes izmantošanas pārmaiņu dēļ pasaules bioloģiskā daudzveidība samazinās, kādreiz parastām sugām kļūstot arvien retākām, bet retākām – izzūdot (Johnson *et al.* 2017), un šāds process tiek prognozēts arī turpmāk (Powers, Jetz 2019). To esam novērojuši arī Latvijā – ir izzudušas baltirbes, kuras vēl pirms 100 gadiem bija samērā parasts, medijams purvu putns (Transehe, Sināts 1936; Тауриньш 1983). Arī zaļā vārna dažu desmitgažu laikā no parasta putna, kas sastopams visā valstī, kļuvusi par ļoti retu ligzdotāju ar ierobežotu izplatību (Ķerus *et al.* 2021; Priednieks *et al.* 1989; Страздс 1983). Pirms dažiem gadiem ligzdojošo putnu uzskaišu rezultāti rādīja, ka strauji pieaug sugu skaits, kam īstermiņā, t.i., pēdējos piecos gados, vērojama būtiska populāciju samazināšanās tendence (Auniņš 2017). Šāda nelabvēlīga īstermiņa pārmaiņu tendence var nozīmēt gan sākumu ilgstošākam nelabvēlīgam procesam, gan arī tikai īslaicīgu nelabvēlīgu periodu, kuram beidzoties populācijas atgriežas iepriekšējā līmenī vai vismaz nostabilizējas. Laiks paraudzīties, kādā virzienā situācija attīstās!

1. ATTĒLS. Ligzdojošo putnu monitoringa uzskaišu maršruti 2020. gadā.
FIGURE 1. Active transects of the breeding bird survey in 2020.

PALDIES visiem ligzdojošo putnu uzskaišu veicējiem! 2020. gadā tās veikuši (izcelti visu četru uzskaišu veicēji) **Ainars Auniņš**, Margarita Baltā, **Aija Bensone**, Ilze Bojāre, Agnis Bušs, **Andra Čaupale**, **Andris Dekants**, **Dana Heiberga**, **Imants Jakovļevs**, **Māris Jaunzemis**, Elvijs Kantāns, **Renāte Kaupuža**, **Oskars Keišs**, **Mareks Kilups**, **Viesturs Ķerus**, Jānis Ķuze, **Sandis Laime**, **Edgars Lediņš**, Ieva Leite, Valdis Lukjanovs, **Sintija Martinsone**, Ieva Mārdega, **Aivars Meinards**, **Irisa Mukāne**, **Gunārs Pētersons**, **Mārtiņš Platacis**, **Ainis Platais**, Sandra Platniece, **Jānis Priednieks**, Maija Rozenfelde, **Ieva Sarja**, **Antra Stipniece**, Ģirts Strazdiņš, **Matīss Stunda**, **Mīks Stūritis**, **Marina Šīļina**, **Mārcis Tirums**, **Dagnis Vasiļevskis**, Ilze Viļšķerste, **Viesturs Vintulis**, **Viesturs Vīgants**, Juris Vīgulis.

Pavisam uzskaites notikušas 50 maršrutos, no kuriem visas četras metodikā paredzētās uzskaites veiktas 33, bet trīs – 11 maršrutos. Maršrutu teritoriālajā pārklājumā joprojām ir baltie plankumi: vāji pārstāvēta ir Latgale, lielākā daļa Sēlijas un Kurzemes, kā arī Vidzemes augstiene (1. attēls).

Sugu skaits, kurām veikta populāciju pārmaiņu analīze, pieaudzis līdz 111 (1. tabula). No tām statistiski droši tendences bija klasificējamās 75 sugām: 15 konstatēts samazinājums (vienai – mežzirbei – straujš), bet 29 – pieaugums (nevienai tas neklasificējams kā straujš). Stabila populācija bija 31 sugai. Pārējo 36 sugu pārmaiņu tendence ir klasificējama kā neskaidra. Pirmoreiz satraukums par to, ka pieaug sugu īpatsvars ar īstermiņa populācijas samazināšanās tendenci, pausts 2016. gadā, un no tā laika sugu skaits, kam kopš uzskaišu sākuma populācijas samazinās, pieaudzis no 8 līdz 15. Aplūkojot tikai pēdējo 10 gadu periodu, šādu sugu skaita pieaugums ir vēl jūtams – no 16 līdz 27. Līdz ar to varam secināt, ka iepriekš minētās nelabvēlīgās īstermiņa tendences sāk rezultēties nelabvēlīgās vidēja termiņa tendencēs.

Sugas, kuru skaits kopš uzskaišu sākuma 2005. gadā samazinās: pelu klijāns, mežzirbe, grieze, ķivīte, parastā ūbele, dzeguze, dižraibais dzenis, mazais dzenis, lakstīgala, lukstu čakstīte, plukšķis, kārklu ļauķis, purva zilīte, pelēkā zilīte un brūnā čakste.

Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, sarūkošo populāciju sugu saraksts ir

nedaudz mainījies: no tā izkļuvi lauku cīrulis un koku čipste, kuru tendence tagad klasificējama kā stabila, bet piepulcējušās ķivīte, dzeguze un lakstīgala. Pirmajām divām no tām pērn reģistrēts populācijas indeksa antirekords (attiecīgi 55,2% un 63,14%), turklāt šis nav viena gada kritums – populācijas sarukšana turpinās jau gandrīz visu pēdējo desmitgadi (2. un 3. attēls).

Satraucošākā situācija ir ķivītei, kuras populācija, salīdzinot ar 2005. gadu, samazinājusies gandrīz uz pusi (1. tabula). Šāda tendence vērojama ne tikai Latvijā, bet arī citviet, tāpēc tā 2015. gadā iekļauta globāli apdraudēto sugu sarakstā kā “gandrīz apdraudēta” (NT; BirdLife International 2017), bet Eiropā apdraudēto sugu sarakstā kā “jutīga” (VU; BirdLife International 2015). Galvenie iemesli ir lauksaimniecības intensifikācija un prakses maiņa, ligzdu postītāju spiediena palielināšanās un to izraisītais sugas vairošanās produktivitātes kritums (Eggers *et al.* 2011; Galbraith 1988; Schekkerman *et al.* 2009). Ir zināms, ka arī Latvijā ķivītes ligzdošanas sekmes aramzemē ir ievērojami sliktākas nekā zālajos (Opermanis, Auniņš 1995), kas kopā ar aramzemesju platību palielināšanos un zālāju platību samazināšanos (CSB 2021) varētu būt viens no skaita krituma iemesliem.

Arī dzeguzes populācijas samazināšanās par apmēram 37% kopš 2005. gada jāuztver nopietni, jo šī suga atzīta par labu indikatoru, kas raksturo kopējo putnu daudzveidības stāvokli (Morelli *et al.* 2017, 2015; Tryjanowski, Morelli 2015). Tāpēc tās populācijas samazināšanās varētu būt saistāma ar novēroto negatīvo tendenci īpatsvara palielināšanās starp citām sugām. Lakstīgalas populācijas sarukums ir salīdzinoši neliels (apmēram 12%), tāpēc pagaidām bažas neraisa. Lai arī prognozēta nelabvēlīga klimata pārmaiņu ietekme uz šo sugu, kā rezultātā līdz 21. gadsimta beigām lakstīgala kā ligzdotāja no Latvijas teritorijas varētu izzust un tās vietu ieņemt rietumu lakstīgala (Huntley *et al.* 2007), jaunākie izplatības

1. TABULA. Populācijas lieluma pārmaiņas 111 putnu sugām: salīdzinot ar 2005. gadu, salīdzinot ar 1995. gadu, vidējā ikgadējā pārmaiņu tendence (laika periodiem 2005–2020 un 1995–2020) un uzskaišu maršrutu skaits, kuros suga konstatēta kā ligzdotāja. Ar krāsām izceltas pārmaiņu vērtības tām sugām, kam tendence vismaz vienā periodā ir statistiski ticama – sugas, kam ligzdojošo pāru skaits pieaug, ir zilas; sugas, kam samazinās – sarkanas, bet tās, kam stabils – zaļas. Treknrakstā izceltas sugas, kurām pārmaiņas uzskatāmas par straujām.

TABLE 1. Population change in 111 species. Colour marked values mean that the trend has been classified statistically: increasing are blue, stable are green, declining are red. The rest are uncertain. Bold marked species have a steep population change.

Latviski <i>Latvian name</i>	Zinātniski <i>Latin name</i>	Pārmaiņas pret 2005.g. (%) <i>Change from 2005 (%)</i>	Pārmaiņas pret 1995.g. (%) <i>Change from 1995 (%)</i>	Vidējā ikgadējā tendence (%) <i>Mean annual change (%)</i>		LLPU maršrutu skaits <i>Count of routes with species</i>
Lielais dumpis	<i>Botaurus stellaris</i>	-9,99		1,13		18
Baltais stārķis	<i>Ciconia ciconia</i>	4,88	4,31	0,3	0,22	60
Meža pile	<i>Anas platyrhynchos</i>	55,34		1,14		72
Gaigala	<i>Bucephala clangula</i>	517,29		12,99		28
Lielā gaura	<i>Mergus merganser</i>	60,49		3,8		15
Niedru lija	<i>Circus aeruginosus</i>	-70,5		-4		37
Vistu vanags	<i>Accipiter gentilis</i>	-11,06		-7,66		21
Zvirbulvanags	<i>Accipiter nisus</i>	-40,23		-0,48		39
Peļu klijāns	<i>Buteo buteo</i>	-43,45	-68,51	-3,83	-3,62	72
Mazais ērglis	<i>Aquila pomarina</i>	225,33		7,53		19
Bezdelīgu piekūns	<i>Falco subbuteo</i>	367,2		6,3		16
Mežirbe	<i>Bonasa bonasia</i>	-87,83		-10,59		48
Rubenis	<i>Tetrao tetrix</i>	-41,46		-3,1		32
Laukirbe	<i>Perdix perdix</i>	-59,35		-10,28		12
Paipala	<i>Coturnix coturnix</i>	198,68	512,50	8,2	8,42	18
Grieze	<i>Crex crex</i>	-63,57	-59,19	-5,68	-3,78	62
Dzērve	<i>Grus grus</i>	19,42		2,98		79
Ķivīte	<i>Vanellus vanellus</i>	-44,8	-10,37	-2,14	-0,03	64
Mērkaziņa	<i>Gallinago gallinago</i>	-27,85		-0,47		60
Sloka	<i>Scolopax rusticola</i>	-18,33		-0,56		35
Meža tilbite	<i>Tringa ochropus</i>	5,23		-0,28		63
Mājas balodis	<i>Columba livia</i>	953,46		5,77		33
Meža balodis	<i>Columba oenas</i>	566,68		7,43		42
Lauku balodis	<i>Columba palumbus</i>	35,44	49,30	1,39	1,41	91
Parastā ūbele	<i>Streptopelia turtur</i>	-70,53	-53,19	-4,85	-2,55	20
Dzeguze	<i>Cuculus canorus</i>	-36,86	110,82	-1,51	1,91	90
Svīre	<i>Apus apus</i>	279,09		6,37		39
Pupuķis	<i>Upupa epops</i>	-59,23		5,81		9
Titiņš	<i>Jynx torquilla</i>	-0,76	711,48	-1,99	8,11	58
Pelēkā dzilna	<i>Picus canus</i>	29,76		3,43		50
Melnā dzilna	<i>Dryocopus martius</i>	-29,64		-1,04		70
Dižraibais dzenis	<i>Dendrocopos major</i>	-19,66		-2,65		84
Vidējais dzenis	<i>Dendrocopos medius</i>	1286,01		8,97		32
Baltmugurdzenis	<i>Dendrocopos leucotos</i>	-0,23		2,69		42
Mazais dzenis	<i>Dendrocopos minor</i>	-11,61		-5,73		46
Trīspirkstu dzenis	<i>Dendrocopos tridactylus</i>	-69,61		-6,91		15
Sila cīrulis	<i>Lullula arborea</i>	26,83		-0,34		60
Lauku cīrulis	<i>Alauda arvensis</i>	21,07	15,62	-0,59	-0,94	78
Bezdelīga	<i>Hirundo rustica</i>	13,57	111,84	1,19	3,20	73
Mājas čurkste	<i>Delichon urbica</i>	494,4		1,62		39
Koku čipste	<i>Anthus trivialis</i>	-8,96		-1,14		87
Plāvu čipste	<i>Anthus pratensis</i>	61,38	-34,20	-0,53	-1,54	59
Dzeltenā cielava	<i>Motacilla flava</i>	-57,62	-92,47	-3,12	-8,17	19
Baltā cielava	<i>Motacilla alba</i>	14,56	-39,28	-0,9	-0,8	77
Paceplītis	<i>Troglodytes troglodytes</i>	98,47		3,3		88
Peļkājīte	<i>Prunella modularis</i>	-24,68		-1,64		76
Sarkanriklīte	<i>Erithacus rubecula</i>	43,27		-0,15		90
Lakstīgala	<i>Luscinia luscinia</i>	-11,6	58,02	-1,57	1,17	77
Melnais erickiņš	<i>Phoenicurus ochruros</i>	1457,13		9,98		34
Erickiņš	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	218,84		4,97		52
Lakstū čakstīte	<i>Saxicola rubetra</i>	-39,14	-16,77	-3,85	-0,72	75

Tabulas turpinājums 24. lpp.

1. TABULAS turpinājums. / TABLE 1 continued.

Latviski <i>Latvian name</i>	Zinātniski <i>Latin name</i>	Pārmaiņas pret 2005.g. (%) <i>Change from 2005 (%)</i>	Pārmaiņas pret 1995.g. (%) <i>Change from 1995 (%)</i>	Vidējā ikgadējā tendence (%) <i>Mean annual change (%)</i>		LLPU maršrutu skaits <i>Count of routes with species</i>
Akmeņčakstīte	<i>Oenanthe oenanthe</i>	-12,16		-2,69		36
Melnais mežastrazds	<i>Turdus merula</i>	24,1		1,42		90
Pelēkais strazds	<i>Turdus pilaris</i>	38,36	26,23	-0,51	2,64	69
Dziedātājstrazds	<i>Turdus philomelos</i>	17,68		1,87		90
Plukšķis	<i>Turdus iliacus</i>	-27,82		-8,16		60
Sila strazds	<i>Turdus viscivorus</i>	68,54		2,54		59
Kārķļu kauķis	<i>Locustella naevia</i>	-21,06	174,65	-3,51	2,52	57
Upes kauķis	<i>Locustella fluviatilis</i>	-70,71	-75,59	-2,78	-4,91	49
Seivi kauķis	<i>Locustella luscinioides</i>	124,06		19,68		10
Ceru kauķis	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	26,49	9,29	1,52	0,66	47
Krūmu kauķis	<i>Acrocephalus dumetorum</i>	526,57		12,21		32
Purva kauķis	<i>Acrocephalus palustris</i>	41,17	44,90	1,02	2,27	61
Ezera kauķis	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	24,16		19,98		10
Niedru strazds	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	-52,48		-7,38		17
Iedzeltenais kauķis	<i>Hippolais icterina</i>	127,96		4,64		72
Svitrainais kauķis	<i>Sylvia nisoria</i>	-83,2		-9,58		15
Gaišais kauķis	<i>Sylvia curruca</i>	136,26		4,21		73
Brūnspārnu kauķis	<i>Sylvia communis</i>	67,66	184,05	1,44	2,86	85
Dārza kauķis	<i>Sylvia borin</i>	5,56	44,18	1,37	0,88	77
Melngalvas kauķis	<i>Sylvia atricapilla</i>	106,27	320,60	4,78	5,44	80
Svirlītis	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	-11,8		-1,04		89
Čunčiņš	<i>Phylloscopus collybita</i>	13,52		1,08		90
Vītītis	<i>Phylloscopus trochilus</i>	-9,27		0,25		87
Zeltgalvītis	<i>Regulus regulus</i>	11,83		1,71		71
Pelēkais mušķērājs	<i>Muscicapa striata</i>	11,33		2,87		62
Mazais mušķērājs	<i>Ficedula parva</i>	111,17		3,19		57
Melnais mušķērājs	<i>Ficedula hypoleuca</i>	35,87		1,54		84
Garastīte	<i>Aegithalus caudatus</i>	-34,4		-5,86		40
Purva zilīte	<i>Parus palustris</i>	-49,48		-6,23		60
Pelēkā zilīte	<i>Parus montanus</i>	-60,14		-3,71		75
Cekulzilīte	<i>Parus cristatus</i>	50,68		3,49		61
Meža zilīte	<i>Parus ater</i>	188,9		3,27		59
Zilzilīte	<i>Parus caeruleus</i>	335,96		6,3		79
Lielā zilīte	<i>Parus major</i>	54,66		1,4		90
Dzilnītis	<i>Sitta europaea</i>	-25,76		-1,49		79
Mizložņa	<i>Certhia familiaris</i>	-33,99		-1,47		66
Vālodze	<i>Oriolus oriolus</i>	9,49	359,78	-0,09	3,75	78
Brūnā čakste	<i>Lanius collurio</i>	-36,5	-33,66	-5,37	-3,96	65
Lielā čakste	<i>Lanius excubitor</i>	-91,35		-2,89		11
Sīlis	<i>Garrulus glandarius</i>	-25,75		-0,39		85
Žagata	<i>Pica pica</i>	125,78	99,94	2,29	7,01	64
Riekstrozis	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	-38,52		-2,06		31
Kovārnis	<i>Corvus monedula</i>	147,02	-86,50	5,42	-1,76	23
Vārna	<i>Corvus corone cornix</i>	107,77	163,03	3,46	5,14	84
Krauklis	<i>Corvus corax</i>	-22,37		-0,78		82
Mājas strazds	<i>Sturnus vulgaris</i>	96,34	105,98	1,38	2,60	77
Mājas zvirbulis	<i>Passer domesticus</i>	160,03		3,75		31
Lauku zvirbulis	<i>Passer montanus</i>	-2,96	9,94	0,76	5,75	46
Žubīte	<i>Fringilla coelebs</i>	7,16		0,34		91
Zaļžubīte	<i>Carduelis chloris</i>	161,17	135,33	4,81	4,53	67
Dadzītis	<i>Carduelis carduelis</i>	101,8	-41,70	3,51	-1,16	52
Ķivulis	<i>Carduelis spinus</i>	-3,32		3,06		63
Kaņepītis	<i>Carduelis cannabina</i>	396,14	-12,41	1,95	-0,24	33
Egļu krustknābis	<i>Loxia curvirostra</i>	403,94		2,07		29
Mazais svilpis	<i>Carpodacus erythrinus</i>	2,97	-31,40	-1,35	-2,93	77
Svilpis	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	10,35		3,36		70
Dižknābis	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	75,21		5,63		61
Dzeltenā stērste	<i>Emberiza citrinella</i>	59,78	55,23	2,93	2,84	83
Dārza stērste	<i>Emberiza hortulana</i>	7,22	42,86	-8,3	6,14	7
Niedru stērste	<i>Emberiza schoeniclus</i>	135,41	100,00	5,39	3,97	40

dati nozīmīgu sugas izplatības areāla pārvietošanos pēdējo 30 gadu laikā tomēr nerāda, un tā dienvidrietumu robeža joprojām šķērso Vācijas ziemeļaustrumus (Keller *et al.* 2020).

Populācijas indeksa antirekords pērn reģistrēts vēl septiņām sugām, no tām trim sarūkošajām (peļu klijānam, lukstu čakstītei un upes kauķim), divām stabilajām (dzilnītīm un silim) un divām ar neskaidru tendenci (niedru lijai un svitrainajam kauķim). Lukstu čakstītes populācija samazinās jau pēdējos septiņus gadus, un, lai arī tās ilgtermiņa (25 gadu) tendence, pateicoties populācijas pieaugumam 20. gs. 90. gados lauksaimniecības pagrimuma dēļ, vēl klasificējama kā stabila, 2020. gadā tās populācija bija mazāka nekā 1995. gadā (3. attēls). Šī ir suga, kas apdzīvo dažādus zālājus, bet jo īpaši dod priekšroku vairākus gadus pamestiem (t.i., neapstrādātiem) tīrumiem (Aunins *et al.* 2001). Novērotā lukstu čakstīšu skaita samazināšanās arī, visticamāk, saistāma ar apstrādātu aramzemju platību pieaugumu uz atmatu un zālāju rēķina.

Arvien turpinās arī jau 20. gs. 90. gados aizsākušies peļu klijāna un upes kauķa populācijas samazināšanās. Lai gan nozīmīgākais sarūkums noticis iepriekšējās desmitgadēs, tomēr indeksa antirekords 2020. gadā liecina, ka nelabvēlīgais process nav beidzies. Peļu klijāna gadījumā skaita krituma iemesli, visticamāk, meklējami tepat Latvijā (Aunins *et al.* 2001), savukārt upes kauķa gadījumā tie visdrīzāk ir saistīti ar ziemošanas vietām Āfrikā, jo līdzīga tendence šai sugai ir vērojama arī citviet Eiropā (PECBMS 2019).

Svitrainais kauķis ligzdojošo putnu uzskaitēs tiek reģistrēts ļoti reti, tāpēc tā populācijas indeksiem ir ļoti liels kļūdas koridors un skaita pārmaiņu tendence klasificējama kā neskaidra. Tomēr suga, kas uzskaitu pirmajā desmitgadē ik sezonu parasti tika konstatēta 2–4 posmos, no 2016. līdz 2018. gadam reģistrēta tikai vienā posmā sezonā, bet pēdējos divus

gadus uzskaitēs vairs nav konstatēta vispār, neraugoties uz aktīvo maršrutu skaita pieaugumu. Lai arī datu nepietiek korektas statistiskās analīzes veikšanai, ir pamats domāt, ka šīs sugas populācija varētu būt būtiski samazinājusies. Suga ir saistīta ar krūmājiem upmalās, lauksaimniecības zemēs un mežmalās, bet īpaši pamestās, krūmiem aizaugošās viensētās. Noteikti būtu vērts pievērst šai sugai īpašu uzmanību, ņemot vērā, ka tā Latvijā ir aizsargājama.

Starp sugām ar izteiktāko skaita pieauguma tendenci kopš uzskaišu sākuma jāmin zaļais ķauķītis, krūmu ķauķis, melnais erickiņš un meža balodis, bet savu indeksa maksimumu pērn sasnieguši (indeksa pieauguma secībā, sākot ar augstāko) vidējais dzenis, meža balodis, egļu krustknābis, bezdelīgu piekūns, zilzīle, svīre, erickiņš, meža zilīte, gaišais ķauķis un melnais mežastrazds (1. tabula, 2. attēls). Visām šīm sugām pārmaiņu tendence klasificējama kā mērens pieaugums, izņemot vidējo dzeni, egļu krustknābi un bezdelīgu piekūnu, kam tā ir neskaidra.

Plukšķa populācija pēc pieauguma 2019. gadā arī 2020. gadā palielinājusies, gandrīz atgriežoties 2013. gada līmenī. Tas ir diezgan negaidīti, ņemot vērā tendences sugas izplatībā: plukšķis kā ligzdotājs pēdējo 30 gadu

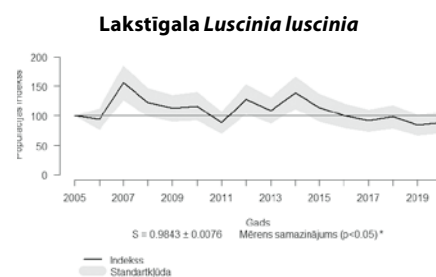
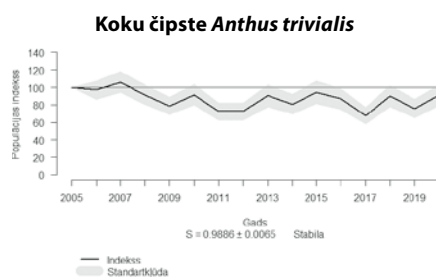
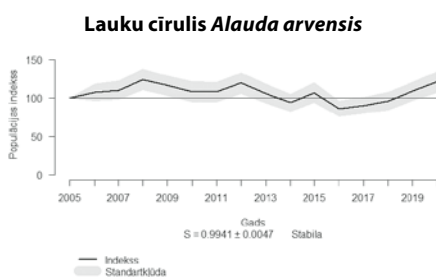
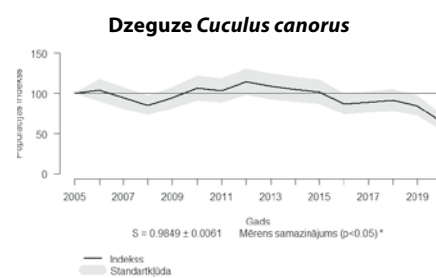
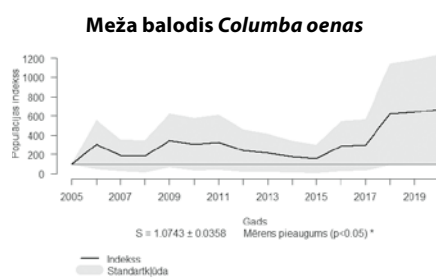
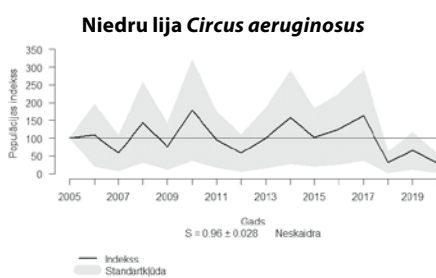
Foto: Ainārs Aumiņš

Ķivītes populācija, salīdzinot ar 2005. gadu, samazinājusies gandrīz uz pusi. To apdraud gan lauksaimniecības intensifikācija, gan zemās ligzdošanas sekmes aramzemē.

Foto: Ainārs Aumiņš

Dzeguzes populācijas samazināšanās pēdējos gados, iespējams, ir saistīta ar nelabvēlīgo īstermiņa skaita pārmaiņu tendenci pieaugumu starp citām sugām, jo tā parasti sastopama vietās ar augstu citu putnu taksonisko un funkcionālo daudzveidību.

2. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi 2005.–2019. gadu periodā.

FIGURE 2. Population indices of selected species 2005–2019.

Foto: Ainārs Auniņš

laikā gandrīz pilnībā izzudis no Polijas, bet tā izplatība Lietuvā samazinājusies un vairs nav vienlaidus (Keller *et al.* 2020). Izplatības sarukumu smalkākā telpiskā mērogā esam novērojuši arī Latvijā (Ķerus *et al.* 2021). Nav skaidrs, ar ko pēdējo divu gadu skaita pieaugums varētu būt saistīts, jo ietekme no klimata pārmaiņām, kuras ir visticamākais plukšķa izplatības areāla dienvidu robežas atkāpšanās iemesls ziemeļu virzienā, nav mazinājusies, tā kā visus pēdējos gadus, pagājušo ieskaitot, novirze no klimatiskās normas gada griezumā bijusi pozitīva (LVĢMC 2021).

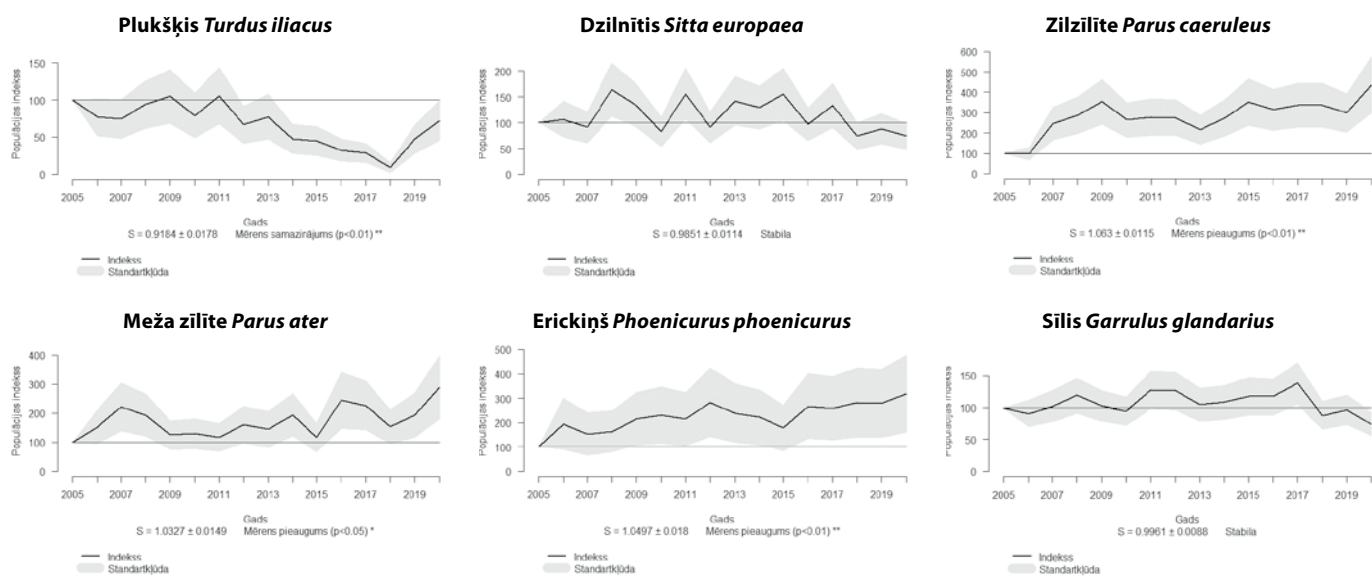
Lai gan prognozēta lakstīgalas kā ligzdotājas izzušana no Latvijas līdz šī gadsimta beigām klimata pārmaiņu dēļ, tās vienlaidus areāla dienvidrietumu robeža vēl atrodas samērā tālu no Latvijas. Tādēļ pašlaik reģistrētā populācijas samazināšanās drīzāk saistāma ar apstākļiem ziemošanas vietās.

Foto: Ainārs Auniņš

Koku čipstes populācija pērn palielinājusies, un tās populācija atkal klasificējas kā stabila.

Sugas, kuru skaits pēdējos piecus gadus samazinās: lielais dumpis, baltais stārķis, niedru lija, grieze, dzeguze, tītiņš, bezdelīga, pelkājīte, lakstīgala, lukstu čakstīte, upes ļauķis,

2. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi 2005.–2019. gadu periodā.
FIGURE 2. Population indices of selected species 2005–2019.

niedru strazds, iedzeltenais ļauķis, dārza ļauķis, pelēkā zilīte, dzilnītis, vālodze, brūnā čakste, silis.

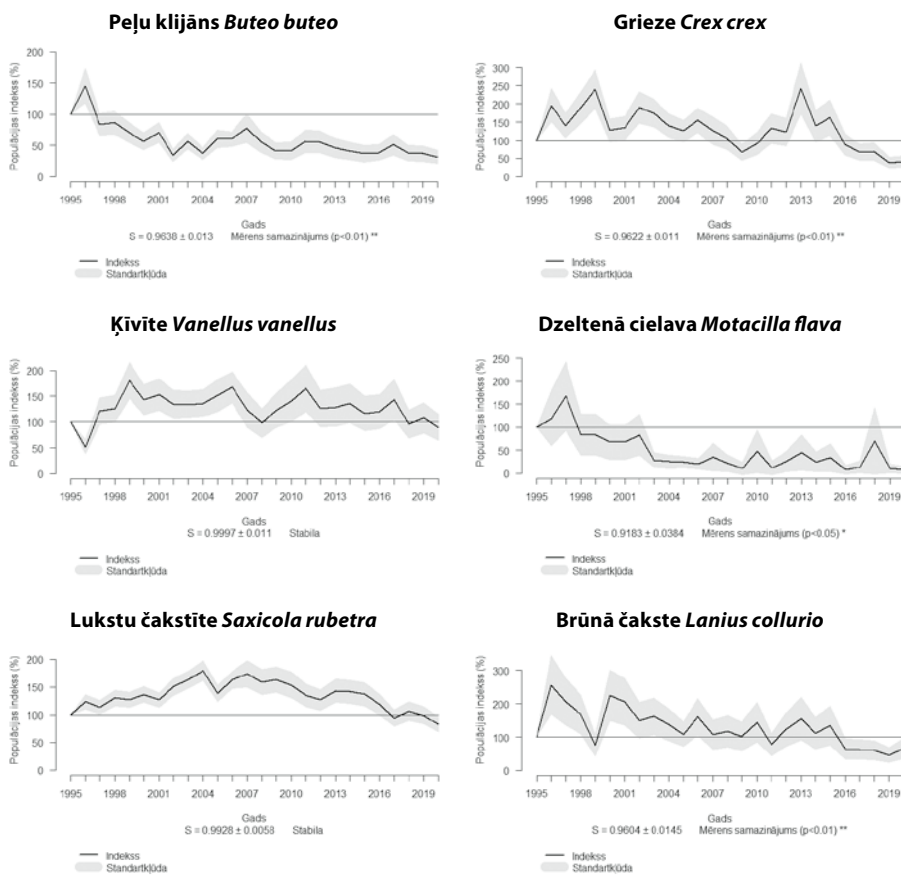
Ilgtermiņa populāciju pārmaiņu tendences (kopš 1995. gada) lauku putnu sugām kopš iepriekšējā gada nav būtiski mainījušās. Dilstošo sugu skaits saglabājies iepriekšējais – 7, bet par vienu pieaudzis sugu skaits ar stabilām populācijām, jo purva ļauķis savu statusu mainījis no “mērens pieaugums” uz “stabilu”. Trīs no sugām ar ilgtermiņa skaita samazināšanās tendenci rada īpašas bažas, jo to populāciju sarukums vērojams visos analizētajos laika nogriežņos. Šīs sugas ir peļu klijāns, grieze un brūnā čakste (3. attēls).

Sugas, kuru skaits kopš lauku putnu uzskaites sākuma 1995. gadā samazinās: peļu klijāns, grieze, lauku cīrulis, dzeltenā cielava, upes ļauķis, brūnā čakste un mazais svilpis.

Foto: Āimārs Auniņš

Lukstu čakste, kuras populācija strauji pieaug pagājušā gadsimta 90. gados, pēdējos gados strauji samazinās.

3. ATTĒLS. Dažu sugu populāciju indeksi 1995.–2019. gadu periodā.
FIGURE 3. Population indices of selected species 1995–2019.

Kopsavelkot uzskaišu programmas rezultātus visos laika nogriežņos, var secināt, ka papildus tam, ka iepriekšējos gados reģistrētās nelabvēlīgās īstermiņa skaita pārmaiņu tendences sāk rezultēties nelabvēlīgās vidēja termiņa tendencēs, pirmo īpatsvars vairs nepieaug un ir sācis mazināties. Tomēr tas joprojām ir lielāks par pusi, tāpēc arī nākamajos gados varam gaidīt vidējā termiņā un ilgtermiņā dilstošo sugu skaita pieaugumu. Par situācijas uzlabošanas nevaram runāt arī tāpēc, ka ļoti liela daļa sugu, kuras iepriekšējos gados ir nonākušas sarūkošo sarakstā, no tā vairs neizkļūst, jo to populācijas neatjaunojas iepriekšējā līmenī.

Latvijas ligzdojošo putnu uzskaišu programma var pastāvēt, tikai pateicoties tās dalībniekiem, bet datu un aprēķinu precizitāte ir atkarīga no ik gadu aktīvo maršrutu skaita. Pieteiktis maršrutam var ikviens putnu pazinējs! Lai pieteiktos, sazinieties ar programmas vadītāju Ievu Mārdegu (ieva@lob.lv) vai sūtiet pieteikumu uz LOB biroju.

Foto: Ainārs Auniņš

Summary

Population changes in common birds 2005–2020: the number of declining species continues to grow /Ainārs Auniņš/

Annual population indices and trends were calculated for 111 breeding bird species. Since 2005, 15 species have declined, 29 have increased, and 31 have been stable (Table 1). The trends of the remaining 36 were uncertain. Northern Lapwing, Cuckoo and Thrush Nightingale joined the list of declining species in 2020 for the first time, while Skylark and Tree Pipit changed their status from declining to stable. Despite the rapid increase of the Whinchat population in the 1990ies due to farmland abandonment, its all-time lowest index was recorded in 2020 after 7 years of decline. Of 31 species with clear short-term (last 5 years) trends, 19 showed significant declines, 5 increased and 7 were stable.

Lauku cīruļa populācija, pateicoties pieaugumam pēdējos gados, šogad vairs nav starp sugām ar skaita samazinājuma tendenci.

Literatūra

- Auniņš A. 2017. Nelabvēlīgas skaita pārmaiņu tendences daudzām parasto putnu sugām. *Putni dabā* 77 (2017/1): 8–14.
- Aunins A., Petersen B.S., Priednieks J., Prins E. 2001. Relationships Between Birds and Habitats in Latvian Farmland. *Acta Ornithol.* 36: 55–64. <https://doi.org/10.3161/068.036.0114>
- BirdLife International 2017. *Vanellus vanellus* (amended version of 2016 assessment). The IUCN Red List of Threatened Species 2017: e.T22693949A111044786 [WWW Document]. <https://doi.org/10.2305/IUCN.UK.2017-1.RLTS.T22693949A111044786.en>
- BirdLife International 2015. *Vanellus vanellus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T22693949A60072158 [WWW Document]. URL <https://www.iucnredlist.org/species/22693949/60072158> (accessed 6.3.21).
- CSB 2021. CSB Database [WWW Document]. URL <https://www.csb.gov.lv/en/statistika/db> (accessed 6.3.21).
- Eggers S., Unell M., Pärt T. 2011. Autumn-sowing of cereals reduces breeding bird numbers in a heterogeneous agricultural landscape. *Biol. Conserv.* 144: 1137–1144. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2010.12.033>
- Galbraith H. 1988. Effects of agriculture on the breeding ecology of lapwings *Vanellus vanellus*. *J. Appl. Ecol.* 25: 487–503. <https://doi.org/10.2307/2403839>
- Huntley B., Green R.E., Collingham Y.C., Willis S.G. 2007. A Climatic Atlas of European Breeding Birds, Europe. Lynx Edicions, Barcelona.
- Johnson C.N., Balmford A., Brook B.W., Buettel J.C., Galetti M., Guangchun L., Wilmshurst J.M. 2017. Biodiversity losses and conservation responses in the Anthropocene. *Science* 356: 270–275. <https://doi.org/10.1126/science.aam9317>
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M.V., Bauer H.-G., Foppen R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Ķeruš V., Dekants A., Auniņš A., Mārdega I. 2021. Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–2017. Latvijas Ornitoloģijas biedrība, Rīga.
- LVĢMC 2021. Klimata portāls [WWW Document]. URL https://klimats.meteo.lv/laika_apstaklu_raksturojums/ (accessed 6.3.21).
- Morelli F., Jiguet F., Reif J., Plexida S., Valli A.S., Indykiewicz P., Šimová P., Tichit M., Moretti M., Tryjanowski P., Šimová P., Muriel Tichit M.M., Tryjanowski P. 2015. Cuckoo and biodiversity: Testing the correlation between species occurrence and bird species richness in Europe. *Biol. Conserv.* 190: 123–132. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2015.06.003>
- Morelli F., Möller A.P., Nelson E., Benedetti Y., Liang W., Šimová P., Moretti M., Tryjanowski P. 2017. The common cuckoo is an effective indicator of high bird species richness in Asia and Europe. *Sci. Rep.* 7: 1–8. <https://doi.org/10.1038/s41598-017-04794-3>
- Opermanis O., Auniņš A. 1995. Ķīvītes *Vanellus vanellus* ligzdošanas bioloģija biotopos ar dažādu cilvēka ietekmi. *Putni dabā* 5.1: 2–16.
- PECBMS 2019. Trends of common birds in Europe, 2019 update [WWW Document]. URL <https://pecbms.info/trends-of-common-birds-in-europe-2019-update/> (accessed 6.3.21).
- Powers R.P., Jetz W. 2019. Global habitat loss and extinction risk of terrestrial vertebrates under future land-use-change scenarios. *Nat. Clim. Chang.* <https://doi.org/10.1038/s41558-019-0406-z>
- Priednieks J., Strazds M., Strazds A., Petriņš A. 1989. Latvijas ligzdojošo putnu atlanti 1980–1984. Zinātne, Rīga.
- Schekkerman H., Teunissen W., Oosterveld E. 2009. Mortality of Black-tailed Godwit *Limosa limosa* and Northern Lapwing *Vanellus vanellus* chicks in wet grasslands: Influence of predation and agriculture. *J. Ornithol.* 150: 133–145. <https://doi.org/10.1007/s10336-008-0328-4>
- Transehe N., Sināts R. 1936. Latvijas putni. Mežu departamenta izdevums, Rīga.
- Tryjanowski P., Morelli F. 2015. Presence of Cuckoo reliably indicates high bird diversity : A case study in a farmland area. *Ecol. Indic.* 55: 52–58. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2015.03.012>
- Страздс А. 1983. Сизоворонка. В кн.: Птицы Латвии. Территориальное размещение и численность. Рига, Зинатне: 127–128.
- Тауриньш Э. 1983. Белая куропатка. В кн.: Птицы Латвии. Территориальное размещение и численность. Рига, Зинатне: 68–69.

Dabas aizsardzības pārvalde